

İslam'da Müslüman Olmayanlarla İlişkiler

— muhammed-ridvan-kaya · 22 Mayıs 2026

İslam tarihi boyunca Müslümanların kitap ehliyle, özellikle Hristiyan ve Musevilerle olan ilişkileri; siyasi konjonktür, coğrafi koşullar ve dönemin din anlayışına bağlı olarak farklı biçimlerde yorumlanmıştır. Ne var ki bu yorumların bir kısmı, Kur'an'ın bütüncül mesajından kopuk bir şekilde gelişmiş; bazı ayetler bağlamından koparılıp yanlış anlamlara büründürülmüştür. Burada söz konusu yanlış yorumların en çarpıcı örneklerinden biri olan Maide Suresi'nin 51. ayeti ele alınacak, ardından Kur'an'ın kitap ehliyle ilişkilere dair genel tutumu ortaya konulacaktır.

1. Maide Suresi 51. Ayet: "Evliyâ" Kavramının Doğru Okunması

Maide Suresi'nin 51. ayeti, yüzyıllar boyunca Müslümanların Hristiyan ve Musevilerle hiçbir surette dost olamayacağı şeklinde yorumlanmıştır. Oysa bu yorum, hem dilbilimsel hem de bağlamsal açıdan ciddi sorunlar barındırmaktadır. Ayette geçen kilit kelime, Arapça kökenli "evliyâ" (أولياء) sözcüğüdür; bu kelime "veli"nin çoğuludur. Veli kavramı Arapça sözlüklerde yalnızca "dost" anlamıyla sınırlı değildir; "koruyucu", "yönetici", "vasi", "rehber", "otorite sahibi" ve "müttefik" gibi geniş bir anlam yelpazesine karşılık gelir. Nitekim aynı kök, Kur'an'ın farklı bölümlerinde devlet otoritesini, velayeti ve koruyuculuğu ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu dilbilimsel gerçekten hareketle ayetin vermek istediği mesaj daha net bir şekilde anlaşılabilir: Müslümanlara, inançlarını ve ibadetlerini kısıtlayabilecek bir otoritenin ya da yönetimin altına girmemeleri öğütlenmektedir. Yani ayet, gündelik arkadaşlıkları veya insani ilişkileri değil; dini özgürlüklerin tehlikeye girebileceği siyasi ve hukuki bağımlılık ilişkilerini hedef almaktadır. Bu bağlamda ayetin, çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bir toplumda İslami ilkelere dayalı bir yönetim anlayışını esas alması gerektiğine dikkat çektiği söylenebilir. Öte yandan bu değerlendirme, söz konusu ayetin evrensel ve mutlak bir kitap ehli düşmanlığını meşrulaştırmadığını ortaya koymaktadır. Bunun yerine ayet; bağımlılık, boyun eğme ve dini kimliğin tehdit altında olduğu somut bir tarihsel duruma işaret etmektedir.

2. Kur'an'ın Bütüncül Mesajı: Kitap Ehliyle İlişkiler

Maide Suresi'nin 51. ayetini izole biçimde okumak, Kur'an'ın kitap ehline yönelik tutumunu kavramak için son derece yetersiz kalır. Zira Kur'an'ın pek çok bölümünde Hristiyan ve Musevilerle ilişkilere dair çok daha kapsayıcı ve nüanslı bir tablo çizilmektedir. Bakara Suresi'nin 282. ayetinde aynı kökten türeyen "veli" sözcüğü bu kez "güvenilir tanık" ya da "yetkili vasi" anlamında kullanılmaktadır. Bu kullanım, kelimenin "dost" anlamının çok ötesine geçtiğini ve daha çok sorumluluk ile güven ilişkisini tanımladığını göstermektedir. Bir kavramın farklı bağlamlarda farklı anlamlara büründüğünü göz ardı ederek yapılan yorumlar, anlam kaymasına ve dolayısıyla yanlış çıkarımlara yol açmaktadır. Ali İmran Suresi'nin 113. ve 75. ayetleri ise kitap ehlinin tek tip bir bütün olmadığını, aralarında dürüst, güvenilir ve doğru sözlü insanların da bulunduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu ayetler, İslam'ın insanları salt inanç kimliğine göre sınıflandırmadığını; ahlaki dürüstlük, sadakat ve adalet gibi evrensel değerlere büyük önem atfettiğini gözler önüne sermektedir. Bir insan Hristiyan ya da Musevi olsa dahi, eğer ahlaki değerlere sahip ve güvenilir biriye onunla ilişki kurmanın önünde dinî bir engel bulunmamaktadır.

3. Evlilik Meselesi: Müşrik ile Kitap Ehli Ayrımı

Kur'an'ın evlilik konusundaki düzenlemeleri de bu meselenin anlaşılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Müşriklerle evliliğe getirilen yasak, Kur'an'da açıkça belirtilmiş olmakla birlikte bu yasak kitap ehli için geçerli değildir. Müşrik kavramının doğru anlaşılması bu noktada belirleyici bir önem taşır: Müşrik, Allah'a ortak koşan kişidir. Kur'an bu terimi kitap ehline değil Müslümanlardan şirk koşanlar dahil tüm şirk koşanlara yönelik kullanmaktadır. Örneğin Allah'tan başkasına, meşhur bir şeyh ya da veli şahsiyetlere başvurarak onlardan medet ummak, bir tür şirktir. Hristiyan ve Musevilerden Allah'a ortak koşmayanlar ise bu yasağın kapsamı dışında kalmaktadır. Nitekim Maide Suresi'nin 5. ayetinde Müslüman erkeklere kitap ehli kadınlarla evlenmelerine açıkça izin verilmiştir. Bu durum, evlilik gibi son derece derin ve samimi bir beraberliğin kitap ehliyle kurulabildiğini göstermekte; dolayısıyla arkadaşlık ve dostluk ilişkilerinin daha evlenmeyle bile mümkün olduğuna işaret etmektedir.

4. Dostluğun Tebliğ Boyutu: Hikmetli İlişkinin Önemi

Maide Suresi'nin 82. ayetinde dikkat çekici bir tespit yer almaktadır: Müslümanlara sevgide en yakın toplulukların Hristiyanlar arasından çıktığı belirtilmektedir. Bu ayet, iki toplum arasındaki köprülerin tümüyle yıkılmaması gerektiğine dair güçlü bir işaret taşımaktadır. Aksine bu köprüler, diyalogun, anlayışın ve barışın inşasında kullanılabilecek değerli zeminlerdir. Günümüz dünyasında teknoloji, iletişim ve bilgiye erişim son derece hızlanmış olsa da dünyanın pek çok bölgesinde insanlar dijital mecralara yeterince erişememektedir. İslam'ın mesajıyla yalnızca medya ya da internet aracılığıyla değil; yüz yüze, samimi, güven temelli ilişkiler aracılığıyla da tanışmak mümkündür. Hatta pek çok insanın İslam'a olan bakışının Müslümanları bizzat tanıdıktan sonra köklü biçimde değiştiği bilinmektedir. Bu gerçek, iyi ahlakın, dürüstlüğün ve merhametin birer tebliğ aracı olduğunu göstermektedir. İslam'ın tarihsel süreçte geniş coğrafyalara yayılmasında tüccarların ve gezginlerin bireysel ilişkileri ve ahlaki tutumları belirleyici bir rol oynamıştır. Bu örnekler, İslam'ın kılıç zoruyla değil; güven, dürüstlük ve güzel ahlakla yayıldığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Hristiyan ve Musevilerle kurulacak hikmetli bir dostluk zemini; yalnızca toplumsal barışa katkı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda İslam'ın evrensel mesajının daha geniş kitlelere ulaşmasına da vesile olur.

5. İslam'ın Temel İlkeleri Işığında Bir Değerlendirme

Tüm bu ayetler ve bağlamsal çözümler bir arada değerlendirildiğinde ortaya çıkan tablo son derece açıktır: İslam, Müslüman olmayan herkesi düşman ya da dışlanması gereken bir "öteki" olarak görmemektedir. Aksine insani ilişkilerin temel taşlarının ahlak, dürüstlük ve adalet olduğunu ısrarla vurgulamaktadır. Özellikle dikkat çekilmesi gereken nokta şudur: İslam fıkında ve Kur'an'ın genel ruhunda Müslüman olmayanlarla ilişkiler ele alınırken "zulüm ve saldırganlık" ile "barışçıl birliktelik" arasında net bir ayrım gözetilmektedir. Müslümanlara zarar veren ya da dini özgürlüklerini kısıtlayan bir otorite ile işbirliği yapmak uygun görülmezken; barış içinde birlikte yaşayan, ortak değerleri paylaşan insanlarla dostluk ve dayanışma kapıları sonuna kadar açık tutulmaktadır.

Maide Suresi'nin 51. ayetinin yanlış yorumlanması, tarihsel süreçte İslam ile diğer inanç gelenekleri arasındaki ilişkilere ciddi zararlar vermiştir. Oysa "evliyâ" kavramının dilbilimsel ve bağlamsal doğru okunması, söz konusu ayetin bir dostluk yasağı değil; dini özgürlüğü tehdit edecek siyasi bağımlılıklara karşı bir uyarı içerdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Kur'an'ın kitap ehliyle ilişkilere dair bütüncül mesajı

şöyle özetlenebilir: İnançlardaki farklılık, beraberinde zorunlu olarak bir düşmanlık ya da kopuş getirmez. Dürüstlük, güvenilirlik ve ahlaki erdem, din sınırlarını aşan değerlerdir. Müslümanlar, bu evrensel değerler temelinde Hristiyan ve Musevilerle sağlıklı, saygılı ve hikmetli ilişkiler kurabilir; hem dünya barışına katkı sağlayabilir hem de İslam'ın yüce ahlakını bu ilişkilerde bizzat yaşatarak en güçlü tebliği gerçekleştirebilirler. İslam'ın rahmeti, yalnızca Müslümanları kapsamaz; tüm insanlığı kuşatan bir merhamet dini olarak evrensel bir davet taşır. Bu davetin en güzel elçileri ise her türlü önyargıdan arınmış, adaleti ve merhameti şiar edinmiş Müslümanların kendileridir.